

Chapter 1

Vazane extremy

V teto sekci obdrzime funkci f a mnozinu M a budeme hledat maximum (supremum) a minimum (infimum) funkce f vzhledem k množině M . Budeme používat větu (V14) o nabyvání extrému (spojitá funkce na kompaktu nabyvá maxima i minima), větu (V16) nutnou podmínku existence extrému na otevřené množině (nulovost gradientu) a věty (V24), (V25) o Lagrangeových multiplikátorech. Chtěl bych ještě zmínit následující užitečnou poznámku.

Poznámka 1.1. *Nechť $n \in \mathbb{N}$, $f : \mathbb{R}^n \rightarrow \mathbb{R}$ a $M \subset \mathbb{R}^n$. Jestliže f je spojitá, pak $\sup_M(f) = \sup_{\overline{M}}(f)$ a $\inf_M(f) = \inf_{\overline{M}}(f)$.*

Proof. Protože $M \subset \overline{M}$, tak $\sup_M(f) \leq \sup_{\overline{M}}(f)$. Označme $\sup_{\overline{M}}(f) =: A \in \mathbb{R}^*$. Opacnou nerovnost dokážeme tak, že pro každé $B < A$ nalezneme bod $\mathbf{x} \in M$, že $f(\mathbf{x}) > B$.

Z definice suprema plyne, že existuje $\mathbf{y} \in \overline{M}$, že $f(\mathbf{y}) > B$. Pokud $\mathbf{y} \in M$ jsme hotovi. Předpokládejme, že $\mathbf{y} \notin M$. Pak $\mathbf{y} \in \text{bd}(M)$. Ze spojitosti f plyne existence $\delta > 0$, že $\forall z \in B(\mathbf{y}, \delta) : f(z) > B$. Z definice $\text{bd}(M)$ plyne, že existuje $\mathbf{x} \in B(\mathbf{z}, \delta) \cap M$ a tedy $f(\mathbf{x}) > B$. Rovnost pro infimum lze dokázat podobně nebo lze přejít k $-f$.

Rovněž slo dokázat následovně. $G := \{\mathbf{x} \in \mathbb{R}^n; f(\mathbf{x}) > B\}$. Z f spojitá plyne G otevřená. Z definice suprema plyne $G \cap \overline{M} \neq \emptyset$. Z Věty ??(xviii) plyne $G \cap M \neq \emptyset$. $\square$

1.0.1 Elementarní metody

Nejprve si uvedeme několik elementárních metod, jak hledat extrémy funkce.

- Kouknu a vidím (jednoduché odhady),
- složitější odhady,
- parametrizace,
- extrémální body.

Kouknu a vidím

- [1. zadání] $f(x, y, z) := x^2 + y^2 + z^2 + 2x + 4y - 6z$, $M := \mathbb{R}^3$.
- [1. řešení] $f(x, y, z) = (x+1)^2 + (y+2)^2 + (z-3)^2 - 14$ tedy $\min_M(f) = -14$ a nabyvá se v bode $[-1, -2, 3]$. Z $f(n, 0, 0) = n^2 + 2n \xrightarrow{n \rightarrow \infty} +\infty$ plyne, že $\sup_M(f) = +\infty$.

- [2. zadani] $f(x, y, z) := (x + y)^2 + (x - y)^2 + z$, $M := \langle -1, 1 \rangle^3$.
- [2. reseni] $f(x, y, z) = 2x^2 + 2y^2 + z$. Vsimneme si, ze $\{[x, y] \in \mathbb{R}^2; [x, y, z_0] \in M\}$ (rez mnozinou M kolmy na osu z protinajici osu z v hodnote z_0) je stejna pro vsechny $z_0 \in \langle -1, 1 \rangle$. Podobne to je i pro ostatni promenne. Z toho plyne, ze

$$\max_M(f) = \max_{\langle -1, 1 \rangle} 2x^2 + \max_{\langle -1, 1 \rangle} 2y^2 + \max_{\langle -1, 1 \rangle} z = 5$$

a nabyva se v bodech $[\pm 1, \pm 1, 1]$. Obdobne

$$\min_M(f) = \min_{\langle -1, 1 \rangle} 2x^2 + \min_{\langle -1, 1 \rangle} 2y^2 + \min_{\langle -1, 1 \rangle} z = -1$$

a nabyva se v bode $[0, 0, -1]$.

Slozitejsi odhady

- [1. zadani] $f(x, y) := (x^2 + 5y^2)e^{-(3x^2+y^2)}$, $M := \mathbb{R}^2$.
- [1. reseni] Vidime, ze $0 = f(0, 0) < f(x, y)$ pro $[x, y] \neq [0, 0]$. Tedy $\min_M(f) = 0$ a nabyva se v bode $[0, 0]$.

$$\nabla f(x, y) = \left[(2x - 6x^3 - 30xy^2)e^{-(3x^2+y^2)}, (10y - 10y^3 - 2x^2y)e^{-(3x^2+y^2)} \right].$$

Z (V16) plyne, ze f muze nabyvat maxima jen v bode, kde $\nabla f(x, y) = [0, 0]$. Resime tedy tuto rovnici. Pokud $x = 0$, tak $y \in \{0, \pm 1\}$. Pokud $y = 0$ tak $x \in \left\{0, \pm \frac{1}{\sqrt{3}}\right\}$. Pokud $x, y \neq 0$, tak obdrzime soustavu rovnic

$$\begin{aligned} 6x^2 + 30y^2 &= 2, \\ 2x^2 + 10y^2 &= 10, \end{aligned}$$

ktera nema zadne reseni. Dosadime nalezene body: $f(0, \pm 1) = \frac{5}{e}$ a $f\left(\pm \frac{1}{\sqrt{3}}, 0\right) = \frac{1}{3e}$. Tedy kandidatem na maximum je hodnota $\frac{5}{e}$ nabyvana v bodech $[0, \pm 1]$. Dale ukazeme, ze existuje $R > 0$, ze $\forall [x, y] \notin B(\mathbf{o}, R) : f(x, y) < \frac{5}{e}$. Z toho plyne, ze $\sup_M(f) = \sup_{\overline{B(\mathbf{o}, R)}}(f)$. Protoze f je spojita a $\overline{B(\mathbf{o}, R)}$ kompaktni (omezena, uzavrena -triv.), tak f nabyva maxima a to $\frac{5}{e}$ v bodech $[0, \pm 1]$. Oznacime $t := x^2 + y^2 \geq 0$. Pak $\varphi(t) := 5te^{-t} \geq f(x, y)$. Dale $\varphi'(t) = 5(1-t)e^{-t} < 0$ pro $t > 1$ a $\varphi(1) = \frac{5}{e}$. Staci tedy volit $R > 1$, pak pro $x^2 + y^2 = t \geq R > 1$ plati, ze

$$f(x, y) \leq \varphi(t) \leq \varphi(R) < \varphi(1) = \frac{5}{e}.$$

- [2. zadani] $f(x, y) := (x + y)e^{-2x-3y}$, $M := \{[x, y] \in \mathbb{R}^2; x > 0, y > 0\}$.
- [2. reseni] Ocividne $[0, 0] \in \overline{M}$ a $\forall [x, y] \in M : 0 = f(0, 0) < f(x, y)$. Z Poz. 1.1 plyne, ze $\inf_f(M) = 0$ a minimum se nenabyva. Ocividne $\overline{M} = \{[x, y] \in \mathbb{R}^2; x \geq 0, y \geq 0\}$. Oznacme $t = x + y \geq 0$ a $\varphi(t) = te^{-2t} \geq f(x, y)$. $\varphi'(t) = (1 - 2t)e^{-2t} < 0$ pro $t > \frac{1}{2}$. Tedy pro $x + y = t > 1$ plati $f(x, y) \leq \varphi(t) < \varphi(1) = e^{-2} = f(1, 0)$. Oznacme $N := \{[x, y] \in \mathbb{R}^2; x \geq 0, y \geq 0, x + y \leq 1\}$. Pak N je kompaktni (omezena - trojuhelnik, uzavrena). Ze spojitosti f plyne, ze $\sup_{\overline{M}}(f) = \sup_N(f) = \max_N(f) = \max_{\overline{M}}(f)$.

$$\nabla f(x, y) = [(1 - 2x - 2y)e^{-2x-3y}, (1 - 3x - 3y)e^{-2x-3y}] \neq [0, 0].$$

Z (V16) plyne, ze f nenabyva extremu na mnozine M . Tedy f nabyva extremu na hranici $\overline{M}$ (osy x, y). $f(x, 0) = \varphi(x)$ a $\varphi(x)$ nabyva maxima $\frac{1}{2e}$ v bode $\frac{1}{2}$. Obdobne $f(0, y)$ nabyva maxima $\frac{1}{3e}$ v bode $\frac{1}{3}$. Tedy $\max_{\overline{M}}(f) = \sup_M(f) = \frac{1}{2e}$.

Parametrizace

- [1. zadani] $f(x, y) := x^2 + y^2$, $M := \{[x, y] \in \mathbb{R}^2; x^2 + 4y^2 = 1\}$.
- [1. reseni] Dosadime do f vztah $x^2 = 1 - 4y^2$ a obdrzime $g(y) := 1 - 3y^2$. Protoze $4y^2 = 1 - x^2 \leq 1$ mame $y \in \langle -\frac{1}{2}, \frac{1}{2} \rangle$. Funkce g nabyva na intervalu $\langle -\frac{1}{2}, \frac{1}{2} \rangle$ maximum v bode $y = 0$ a minimum v bodech $y = \pm \frac{1}{2}$. Tedy f nabyva maximum 1 v bodech $[\pm 1, 0]$ a minimum $\frac{1}{4}$ v bodech $[0, \pm \frac{1}{2}]$.
- [2. zadani] $f(x, y) := x^2 + 12xy + 2y^2$, $M := \{[x, y] \in \mathbb{R}^2; 4x^2 + y^2 = 1\}$.
- [2. reseni] Dosadime $y = \pm\sqrt{1 - 4x^2}$ a obdrzime $g_{\pm}(x) := f(x, \pm\sqrt{1 - 4x^2})$. Protoze $x^2 = \frac{1-y^2}{4}$, tak mame $x \in \langle -\frac{1}{2}, \frac{1}{2} \rangle =: N$. Staci tedy nalezt extremy funkce $g_{\pm}$ na mnozine N . Body podezrele z extremu jsou krajni body a body, kde $g'_{\pm}(x) = 0$.

$$\begin{aligned}
 g_{\pm}(x) &= 2 - 7x^2 \pm 12x\sqrt{1 - 4x^2} \implies \\
 g'_{\pm}(x) &= -14x \pm 12\left(\sqrt{1 - 4x^2} - \frac{4x^2}{\sqrt{1 - 4x^2}}\right) = 0 \implies \\
 (14x\sqrt{1 - 4x^2})^2 &= 144(1 - 8x^2)^2 \implies 0 = 10000x^4 - 2500x^2 + 144 \implies \\
 0 &= (100x^2)^2 - 25(100x^2) + 144 \implies 100x^2 = \begin{Bmatrix} 16 \\ 9 \end{Bmatrix} \implies \\
 x &\in \left\{ \pm\frac{2}{5}, \pm\frac{3}{10} \right\} \implies [x, y] \in \left\{ \left[\pm\frac{2}{5}, \pm\frac{3}{5} \right], \left[\pm\frac{3}{10}, \pm\frac{4}{5} \right] \right\}. \\
 f\left(\pm\frac{2}{5}, \pm\frac{3}{5}\right) &= \frac{22 \pm 72}{25}, \quad f\left(\pm\frac{3}{10}, \pm\frac{4}{5}\right) = \frac{137 \pm 288}{100}, \quad f\left(\pm\frac{1}{2}, 0\right) = \frac{1}{4}.
 \end{aligned}$$

Minimum funkce f je tedy -2 a nabyva se v bodech $\pm[\frac{2}{5}, -\frac{3}{5}]$ a maximum je $\frac{17}{4}$ a nabyva se v bodech $\pm[\frac{3}{10}, \frac{4}{5}]$.

Extremalni body

Definice 1.2. Necht $n \in \mathbb{N}$ a $A \subset \mathbb{R}^n$ konvexni. Rekname, ze bod $\mathbf{x}$ je extremalnim bodem mnoziny A ($\mathbf{x} \in \text{ext}(A)$), jestlize neexistuje usecka prochazejici bodem $\mathbf{x}$ s koncovymi body $\mathbf{y}, \mathbf{z} \in A$, kde $\mathbf{x}, \mathbf{y}$ a $\mathbf{z}$ jsou navzajem ruzne body.

Veta 1.3. Necht $n \in \mathbb{N}$, $A \subset \mathbb{R}^n$ konvexni a funkce $f : \mathbb{R}^n \rightarrow \mathbb{R}$ nabyva extremu na A .

- Necht f je ryze konvexni. Pak body maxima funkce f vzhledem k mnozine A jsou extremalni body. ($\max_A(f) = \max_{\text{ext}(A)}(f)$)
- Necht f je ryze konkavni. Pak body minima funkce f vzhledem k mnozine A jsou extremalni body. ($\min_A(f) = \min_{\text{ext}(A)}(f)$)
- Necht f je konvexni. Pak $\max_A(f) = \max_{\text{ext}(A)}(f)$ a mnozina bodu maxima funkce f vzhledem k mnozine A je podmnozinou konvexniho obalu mnoziny bodu maxima funkce f vzhledem k mnozine $\text{ext}(A)$.
- Necht f je konkavni. Pak $\min_A(f) = \min_{\text{ext}(A)}(f)$ a mnozina bodu minima funkce f vzhledem k mnozine A je podmnozinou konvexniho obalu mnoziny bodu minima funkce f vzhledem k mnozine $\text{ext}(A)$.

(e) Necht f je afinní (konvexní a konkavní). Pak $\max_A(f) = \max_{\text{ext}(A)}(f)$ a množina bodů maxima funkce f vzhledem k množině A je konvexním obalem množiny bodů maxima funkce f vzhledem k množině $\text{ext}(A)$. Obdobně tvrzení platí pro minima.

- [1. zadání] $f(x, y) := x + 2y - 3z$, $M := \langle 0, 1 \rangle^3$.
- [1. řešení] Množina M je krychle a $\text{ext}(M)$ jsou vrcholy této krychle. Z Vety 1.3 (e) plyne, že stačí vyšetřit $\text{ext}(M)$. Maximum 3 tedy funkce f nabývá v bode $[1, 1, 0]$ a minimum -3 v bode $[0, 0, 1]$.
- [2. zadání] $f(x, y) := 5x - 7y$, $M := \{[x, y] \in \mathbb{R}^2; y \geq 0, x + y \leq 2, x - y \geq 0\}$.
- [2. řešení] Množina M je trojúhelník a $\text{ext}(M) = \{[0, 0], [1, 1], [2, 0]\}$ jsou vrcholy tohoto trojúhelníku. Z Vety 1.3 (e) plyne, že stačí vyšetřit $\text{ext}(M)$. Maximum 10 tedy funkce f nabývá v bode $[2, 0]$ a minimum -2 v bode $[1, 1]$.

1.0.2 Lagrangeovy multiplikatory

Postup

Uvedeme si zde postup jak pomoci vety o Lagrangeových multiplikatorech (V24), (V25) nalezt supremum (maximum) a infimum (minimum) $\mathcal{C}^1$ funkce f vzhledem k omezené množině M a případně body, ve kterých se těchto hodnot nabývá.

- Zadefinujeme funkce, které budeme dále používat (typicky Φ , případně Ψ) a overíme, že spolu s funkcí f jsou $\mathcal{C}^1$ a tedy i spojíme na nějaké otevřené nadmnožině množiny, kde jsou používány (typicky $\overline{M}$). Často triviální. Spocítáme gradienty těchto funkcí. To nám umožňuje v kroku (B) použít vetu o urovňových množinách (V11), v kroku (D) vetu o nabyvání extrému (V14) a v krocích (F_i) vety o nutné podmínce existence extrému (V16) a o Lagrangeových multiplikatorech (V24), (V25).
- Zjistíme, zda množina M je uzavřená. Používáme zde často vetu (V11) o urovňových množinách spojíme funkce. Pokud ne, tak v bodech (B) - (G) pracujeme místo množiny M s množinou $\overline{M}$.
- Overíme, že množina M je omezená. V jednoduchých případech můžeme množinu načrtnout nebo slovně popsat (polokoule, kvadr, elipsa, trojúhelník). Ve složitějších případech je třeba omezenost dokázat pomocí vhodných odhadů. Někdy lze použít polární souřadnice.
- Z (B) a (C) plyne, že M je kompaktní a z (A) tedy plyne dle (V14), že f nabývá maxima a minima na M .
- Nyní si rozložíme množinu $M = \bigcup M_i$, kde množiny M_i budou jednoho z tří následujících typu:
 - M_i je otevřená.
 - Existuje $\Phi \in \mathcal{C}^1(G)$, že $M_i = G \cap \Phi^{-1}(\{0\})$, kde G je nějaká otevřená množina.
 - Existuje $\Phi, \Psi \in \mathcal{C}^1(G)$, že $M_i = G \cap \Phi^{-1}(\{0\}) \cap \Psi^{-1}(\{0\})$, kde G je nějaká otevřená množina.
- Nyní pro každou množinu M_i pomocí vet (V16), (V24), (V25) nalezneme všechny body v této množině, kde může být extrém (budeme značit červeně). Těmito body jsou body, kde následující vektory jsou lineárně závislé: V případě (α) je to $\nabla f(\mathbf{x})$, v případě (β) je to $\nabla f(\mathbf{x}), \nabla \Phi(\mathbf{x})$ a v případě (γ) je

to $\nabla f(\mathbf{x})$, $\nabla \Phi(\mathbf{x})$ a $\nabla \Psi(\mathbf{x})$. Predpoklady vet jsou splneny, neb dle (A) jsou dane funkce tridy $\mathcal{C}^1$. Presny postup je nasledujici:

- (α) Dle (V16) resim $\nabla f(\mathbf{x}) = \mathbf{o}$,
- (β) Pouzivam (V24) pro vazbu Φ .
 - (a) Hledam $\mathbf{x} \in M_i$, ze $\nabla \Phi(\mathbf{x}) = \mathbf{o}$.
 - (b) Resim nasledujici soustavu rovnic:

$$\begin{aligned}\nabla f(\mathbf{x}) + \lambda \nabla \Phi(\mathbf{x}) &= \mathbf{o}, \\ \Phi(\mathbf{x}) &= 0,\end{aligned}$$

kde λ je nejake realne cislo.

- (γ) Pouzivam (V25) pro vazby Φ a Ψ .
 - (a) Hledam $\mathbf{x} \in M_i$, ze $\nabla \Psi(\mathbf{x}) = 0$ nebo existuje $\alpha \in \mathbb{R}$, ze

$$\alpha \nabla \Psi(\mathbf{x}) = \nabla \Phi(\mathbf{x}).$$

- (b) Resim nasledujici soustavu rovnic:

$$\begin{aligned}\nabla f(\mathbf{x}) + \lambda \nabla \Phi(\mathbf{x}) + \mu \nabla \Psi(\mathbf{x}) &= \mathbf{o}, \\ \Phi(\mathbf{x}) &= 0, \\ \Psi(\mathbf{x}) &= 0,\end{aligned}$$

kde λ, μ jsou nejaka realna cisla.

- (G) Dosadime do funkce f vsechny body nalezeny v krocich (F_i). Dle (D) vime, ze alespon jeden z techto bodu je bodem maxima (a dle (V16), (V24), (V25) mimo tyto body maximum byt nemuze) a alespon jeden z techto bodu je bodem minima (a dle (V16), (V24), (V25) mimo tyto body minimum byt nemuze). Body, ve kterych je nejvyssi hodnota jsou tedy vsechny body maxima a body s nejnizsi hodnotou jsou vsechny body minima.
- (H) Pokud puvodni mnozina M neni uzavrena (viz bod (B)), tak zjistim, zda nektere body maxima lezi v puvodni M . Pokud ano, tak toto jsou skutecne body maxima. Pokud ne, tak se maxima nenabyva a nalezena hodnota je dle Poznámky 1.1 hodnotou suprema puvodni mnoziny M . Podobny proces se provede i pro minimum (resp. infimum).

1. priklad

Zadani: $f(x, y, z) := 10z + x - y$, $M := \{[x, y, z] \in \mathbb{R}^3; x^2 + y^2 + z^2 \leq 1, x + y \geq 0\}$.

Reseni:

- (A) Oznacime $\Phi(x, y, z) := x^2 + y^2 + z^2 - 1$, $\Psi(x, y, z) := x + y$. f, Φ, Ψ jsou polynomy a tedy $f, \Phi, \Psi \in \mathcal{C}^1(\mathbb{R}^3)$.

$$\nabla f(x, y, z) = [1, -1, 10], \quad \nabla \Phi(x, y, z) = [2x, 2y, 2z], \quad \nabla \Psi(x, y, z) = [1, 1, 0].$$

- (B) $M = \Phi^{-1}((-\infty, 0)) \cap \Psi^{-1}(\langle 0, +\infty \rangle)$, $\Phi, \Psi \in \mathcal{C} \stackrel{(V11)}{\implies} M$ je uzavrena.
- (C) M je jednotkova polokoule a tedy omezena.
- (D) OK

(E) $M = M_1 \cup M_2 \cup M_3 \cup M_4$, kde

$$\begin{aligned} M_1 &:= \Phi^{-1}((-\infty, 0)) \cap \Psi^{-1}((0, +\infty)), & \text{typ } (\alpha), \\ M_2 &:= \Phi^{-1}(\{0\}) \cap \Psi^{-1}((0, +\infty)), & \text{typ } (\beta), \\ M_3 &:= \Phi^{-1}((-\infty, 0)) \cap \Psi^{-1}(\{0\}), & \text{typ } (\beta), \\ M_4 &:= \Phi^{-1}(\{0\}) \cap \Psi^{-1}(\{0\}), & \text{typ } (\gamma). \end{aligned}$$

(F₁) $\nabla f(x, y, z) \neq \mathbf{o}$.

(F₂) Lag. mult. (V24) pro vazbu Φ .

(a) $\nabla \Phi(x, y, z) = \mathbf{o} \Leftrightarrow [x, y, z] = \mathbf{o} \notin M_2$.

(b)

$$\begin{aligned} (I) : \quad & 1 + 2\lambda x = 0, & (I) \Rightarrow \lambda \neq 0, \\ (II) : \quad & -1 + 2\lambda y = 0, & (I) + (II) : 2\lambda(x + y) = 0, \\ (III) : \quad & 10 + 2\lambda z = 0, & x + y = 0, \\ (IV) : \quad & x^2 + y^2 + z^2 = 1. \end{aligned}$$

Protože $\Psi(x, y, z) = x + y > 0$ na množine M_2 , tak řešení rovnic v množině M_2 neexistuje.

(F₃) Lag. mult. (V24) pro vazbu Ψ .

(a) $\nabla \Psi(x, y, z) \neq \mathbf{o}$.

(b) $\nabla f(x, y, z) + \lambda \nabla \Psi(x, y, z) = [1 + \lambda, -1 + \lambda, 10] \neq \mathbf{o}$.

(F₄) Lag. mult. (V25) pro vazby Φ a Ψ .

(a) $\nabla \Psi(x, y, z) \neq \mathbf{o}$. Rovnice

$$\alpha \nabla \Psi(x, y, z) = [\alpha, \alpha, 0] = [2x, 2y, 2z] = \nabla \Phi(x, y, z)$$

je splněna pro nějaké $\alpha \in \mathbb{R}$ pokud $x = y$ a $z = 0$. Z $\Psi(x, x, 0) = 2x = 0$ na M_4 plyne, že $x = y = 0$. Bod $[0, 0, 0] \notin M_4$.

(b)

$$\begin{aligned} (I) : \quad & 1 + 2\lambda x + \mu = 0, & (I) + (II) : 2\lambda(x + y) + 2\mu = 0, \\ (II) : \quad & -1 + 2\lambda y + \mu = 0, & (IV) \Rightarrow \mu = 0, \quad (III) \Rightarrow \lambda \neq 0, \\ (III) : \quad & 10 + 2\lambda z = 0, & 10(I) + (III) : 10y + z = 0, \\ (IV) : \quad & x + y = 0, & (IV), (V) \Rightarrow 102y^2 = 1, \\ (V) : \quad & x^2 + y^2 + z^2 = 1, & \pm \sqrt{\frac{1}{102}}[-1, 1, -10] = [x, y, z]. \end{aligned}$$

(G) $f\left(\pm \sqrt{\frac{1}{102}}[-1, 1, -10]\right) = \mp \sqrt{102}$.

(H) Funkce f nabývá na množině M minimum $-\sqrt{102}$ pouze v bode $\sqrt{\frac{1}{102}}[-1, 1, -10]$ a maximum $\sqrt{102}$ pouze v bode $\sqrt{\frac{1}{102}}[1, -1, 10]$.

2. příklad

Zadáni: $f(x, y, z) := 2x - 3y + z$, $M := \{[x, y, z] \in \mathbb{R}^3; x^2 + y^2 + z^2 < 1, 2x + y - z \leq 0\}$.

Reseni:

- (A) Oznacime $\Phi(x, y, z) := x^2 + y^2 + z^2 - 1$, $\Psi(x, y, z) := 2x + y - z$. f, Φ, Ψ jsou polynomy a tedy $f, \Phi, \Psi \in C^1(\mathbb{R}^3)$.

$$\nabla f(x, y, z) = [2, -3, 1], \quad \nabla \Phi(x, y, z) = [2x, 2y, 2z], \quad \nabla \Psi(x, y, z) = [2, 1, -1].$$

- (B) Mnozina M není uzavřena. $\overline{M} = \Phi^{-1}((-\infty, 0)) \cap \Psi^{-1}((-\infty, 0))$.

- (C) $\overline{M}$ je jednotková polokoule a tedy omezena.

- (D) OK

- (E) $\overline{M} = M_1 \cup M_2 \cup M_3 \cup M_4$, kde

$$\begin{aligned} M_1 &:= \Phi^{-1}((-\infty, 0)) \cap \Psi^{-1}((-\infty, 0)), & \text{typ } (\alpha), \\ M_2 &:= \Phi^{-1}(\{0\}) \cap \Psi^{-1}((-\infty, 0)), & \text{typ } (\beta), \\ M_3 &:= \Phi^{-1}((-\infty, 0)) \cap \Psi^{-1}(\{0\}), & \text{typ } (\beta), \\ M_4 &:= \Phi^{-1}(\{0\}) \cap \Psi^{-1}(\{0\}), & \text{typ } (\gamma). \end{aligned}$$

- (F₁) $\nabla f(x, y, z) \neq \mathbf{o}$.

- (F₂) Lag. mult. (V24) pro vazbu Φ .

- (a) $\nabla \Phi(x, y, z) = \mathbf{o} \Leftrightarrow [x, y, z] = \mathbf{o} \notin M_2$.

- (b)

$$\begin{aligned} (I) : \quad & 2 + 2\lambda x = 0, \quad 3(I) + 2(II) : 2\lambda(3x + 2y) = 0, \\ (II) : \quad & -3 + 2\lambda y = 0, \quad (II) + 3(III) : 2\lambda(y + 3z) = 0, \\ (III) : \quad & 1 + 2\lambda z = 0, \quad (I) \Rightarrow \lambda \neq 0 \Rightarrow 3x + 2y = 0, \quad y + 3z = 0, \\ (IV) : \quad & x^2 + y^2 + z^2 = 1, \quad z = -\frac{1}{3}y, \quad x = -\frac{2}{3}y, (IV) \Rightarrow \frac{14}{9}y^2 = 1, \Rightarrow \end{aligned}$$

$$\Rightarrow y = \pm \frac{3}{\sqrt{14}} \Rightarrow \pm \sqrt{\frac{1}{14}} [-2, 3, -1] = [x, y, z].$$

Protože $\Psi\left(\pm \sqrt{\frac{1}{14}} [-2, 3, -1]\right) = 0$, tak řešení rovnic v množině M_2 neexistuje.

- (F₃) Lag. mult. (V24) pro vazbu Ψ .

- (a) $\nabla \Psi(x, y, z) \neq \mathbf{o}$.

- (b)

$$\begin{aligned} (I) : \quad & 2 + 2\lambda = 0, \quad (II) \Rightarrow \lambda = 3, \\ (II) : \quad & -3 + \lambda = 0, \quad (III) \Rightarrow \lambda = 1, \\ (III) : \quad & 1 - \lambda = 0, \\ (IV) : \quad & 2x + y - z = 0. \end{aligned}$$

Tedy řešení neexistuje.

- (F₄) Lag. mult. (V25) pro vazby Φ a Ψ .

(a) $\nabla\Psi(x, y, z) \neq \mathbf{o}$. Rovnice

$$\alpha\nabla\Psi(x, y, z) = [2\alpha, \alpha, -\alpha] = [2x, 2y, 2z] = \nabla\Phi(x, y, z)$$

je splněna pro nějaké $\alpha \in \mathbb{R}$ pokud $x = 2y$ a $z = -y$. Z $\Psi(2y, y, -y) = 6y = 0$ na M_4 plyne $x = y = z = 0$. Bod $[0, 0, 0] \notin M_4$.

(b)

$$\begin{aligned} (I) : \quad & 2 + 2\lambda x + 2\mu = 0, \\ (II) : \quad & -3 + 2\lambda y + \mu = 0, \\ (III) : \quad & 1 + 2\lambda z - \mu = 0, \\ (IV) : \quad & 2x + y - z = 0, \\ (V) : \quad & x^2 + y^2 + z^2 = 1, \\ (VI) : \quad & 2(I) + (II) - (III) : 0 = 2\lambda(2x + y - z) + 6\mu \\ & = 2\lambda\Psi(x, y, z) + 6\mu \\ & \stackrel{(IV)}{=} 6\mu. \end{aligned}$$

Z (VI) plyne, že $\mu = 0$ a lze tedy počítat jako v případě (F₂) a obdržíme body $\pm\sqrt{\frac{1}{14}}[-2, 3, -1]$.

$$(G) \quad f\left(\pm\sqrt{\frac{1}{14}}[-2, 3, -1]\right) = \mp\sqrt{14}.$$

(H) Body nalezené v kroku (F₄) nejsou v M a tedy funkce f nenabývá na množině M minimum, $\inf_M(f) = -\sqrt{14}$ a nenabývá ani maximum, $\sup_M(f) = \sqrt{14}$.

3. příklad

Zadáni: $f(x, y, z) := e^{xyz}$, $M := \{[x, y, z] \in \mathbb{R}^3; x^2 + 2y^2 + 3z^2 = 30\}$.

Resení: Protože exponenciála je rostoucí, staci hledat extrémy funkce $g(x, y, z) := xyz$ a následně je dosadit do exponenciály.

(A) Označme $\Phi(x, y, z) := x^2 + 2y^2 + 3z^2 - 30$. g, Φ jsou polynomy a tedy $g, \Phi \in \mathcal{C}^1(\mathbb{R}^3)$.

$$\nabla g(x, y, z) = [yz, xz, xy], \quad \nabla \Phi(x, y, z) = [2x, 4y, 6z].$$

(B) $M = \Phi^{-1}(\{0\})$, $\Phi \in \mathcal{C} \stackrel{(V11)}{\implies} M$ je uzavřená.

(C) M je povrch elipsoidu a tedy omezený.

(D) OK

(E) Množina $M = M_1$ je typu β .

(F₁) Lag. mult. (V24) pro vazbu Φ .

(a) $\nabla\Phi(x, y, z) = \mathbf{o} \Leftrightarrow [x, y, z] = \mathbf{o} \notin M_1$.

(b)

$$\begin{aligned} (I) : \quad & yz + 2\lambda x = 0, & x(I) - y(II) : 2\lambda(x^2 - 2y^2) = 0, \\ (II) : \quad & xz + 4\lambda y = 0, & x(I) - z(III) : 2\lambda(x^2 - 3z^2) = 0, \\ (III) : \quad & xy + 6\lambda z = 0, & \text{pokud } \lambda \neq 0 \Rightarrow x^2 = 2y^2 = 3z^2 \Rightarrow \\ (IV) : \quad & x^2 + 2y^2 + 3z^2 = 30, & \stackrel{(IV)}{\implies} x = \pm\sqrt{10} \Rightarrow \end{aligned}$$

$$\implies \left[\pm\sqrt{10}, \pm\sqrt{5}, \pm\sqrt{\frac{10}{3}} \right] = [x, y, z].$$

Pokud $\lambda = 0$, tak $[x, y, z] \in N := \{[0, 0, \pm\sqrt{10}], [0, \pm\sqrt{15}, 0], [\pm\sqrt{30}, 0, 0]\}$.

(G) $g\left(\left[\pm\sqrt{10}, \pm\sqrt{5}, \pm\sqrt{\frac{10}{3}}\right]\right) = \pm 10\sqrt{\frac{5}{3}}$ a $g(N) = \{0\}$.

(H) Funkce f nabyva minimum $e^{-10\sqrt{\frac{5}{3}}}$ na množině M pouze v bodech $\left[\pm\sqrt{10}, \pm\sqrt{5}, \pm\sqrt{\frac{10}{3}}\right]$, kde lichý počet souřadnic je záporný. Funkce f nabyva maximum $e^{10\sqrt{\frac{5}{3}}}$ na množině M pouze v bodech $\left[\pm\sqrt{10}, \pm\sqrt{5}, \pm\sqrt{\frac{10}{3}}\right]$, kde sudý počet souřadnic je záporný.

4. příklad

Zadáni: $f(x, y, z) := \operatorname{arccotg}(yz)$, $M := \{[x, y, z] \in \mathbb{R}^3; x^2 + z^2 \leq 4, x^2 + y^2 \leq 1\}$.

Resení: Protože funkce $\operatorname{arccotg}$ je klesající, staci hledat extremy funkce $g(x, y, z) := yz$ a následně je dosadit do funkce $\operatorname{arccotg}$.

(A) Označme $\Phi(x, y, z) := x^2 + z^2 - 4$, $\Psi(x, y, z) := x^2 + y^2 - 1$. g, Φ, Ψ jsou polynomy a tedy $g, \Phi, \Psi \in \mathcal{C}^1(\mathbb{R}^3)$.

$$\nabla g(x, y, z) = [0, z, y], \quad \nabla \Phi(x, y, z) = [2x, 0, 2z], \quad \nabla \Psi(x, y, z) = [2x, 2y, 0].$$

(B) $M = \Phi^{-1}((-\infty, 0)) \cap \Psi^{-1}((-\infty, 0))$, $\Phi, \Psi \in \mathcal{C} \stackrel{(V11)}{\implies} M$ je uzavřená.

(C) $\Psi(x, y, z) \leq 0 \Rightarrow |x|, |y| \leq 1$, $\Phi(x, y, z) \leq 0 \Rightarrow |z| \leq 2$. Tedy M je omezená.

(D) OK

(E) $M = M_1 \cup M_2 \cup M_3 \cup M_4$, kde

$$\begin{aligned} M_1 &:= \Phi^{-1}((-\infty, 0)) \cap \Psi^{-1}((-\infty, 0)), & \text{typ } (\alpha), \\ M_2 &:= \Phi^{-1}(\{0\}) \cap \Psi^{-1}((-\infty, 0)), & \text{typ } (\beta), \\ M_3 &:= \Phi^{-1}((-\infty, 0)) \cap \Psi^{-1}(\{0\}), & \text{typ } (\beta), \\ M_4 &:= \Phi^{-1}(\{0\}) \cap \Psi^{-1}(\{0\}), & \text{typ } (\gamma). \end{aligned}$$

(F₁) $\nabla g(x, y, z) = 0 \Leftrightarrow y = z = 0$. Body $[x, 0, 0] \in M_1 \Leftrightarrow |x| < 1$.

(F₂) Lag. mult. (V24) pro vazbu Φ .

(a) $\nabla \Phi(x, y, z) = \mathbf{0} \Leftrightarrow x = z = 0$. Body $[0, y, 0] \notin M_2$.

(b)

$$\begin{aligned} (I) : & \quad 2\lambda x = 0, & (II), (IV) \Rightarrow x = \pm 2, \\ (II) : & \quad z = 0, & [\pm 2, y, 0] \notin M_2, \\ (III) : & \quad y + 2\lambda z = 0, \\ (IV) : & \quad x^2 + z^2 = 4. \end{aligned}$$

(F₃) Lag. mult. (V24) pro vazbu Ψ .

(a) $\nabla \Psi(x, y, z) = \mathbf{0} \Leftrightarrow x = y = 0$. Body $[0, 0, z] \notin M_3$.

(b)

$$\begin{aligned}(I) : \quad & 2\lambda x = 0, \quad (III), (IV) \Rightarrow x = \pm 1, \\(II) : \quad & z + 2\lambda y = 0, \quad (II), (III) \Rightarrow z = 0, \\(III) : \quad & y = 0, \quad [x, y, z] = [\pm 1, 0, 0] \in M_3, \\(IV) : \quad & x^2 + y^2 = 1.\end{aligned}$$

(F₄) Lag. mult. (V25) pro vazby Φ a Ψ .

(a) $\nabla\Psi(x, y, z) = \mathbf{o} \Leftrightarrow x = y = 0$. Body $[0, 0, z] \notin M_2$. Rovnice

$$\alpha\nabla\Psi(x, y, z) = [2\alpha x, 2\alpha y, 0] = [2x, 0, 2z] = \nabla\Phi(x, y, z)$$

je splněna pro nějaké $\alpha \in \mathbb{R}$ pokud $x = z = 0$ nebo $y = z = 0$. Body $[0, y, 0], [x, 0, 0] \notin M_4$.

(b)

$$\begin{aligned}(I) : \quad & 2\lambda x + 2\mu x = 0; \quad \text{pokud } x = 0 \xrightarrow{(IV), (V)} z = \pm 2, y = \pm 1 \Rightarrow \\(II) : \quad & z + 2\mu y = 0; \quad \implies [x, y, z] = [0, \pm 1, \pm 2], \\(III) : \quad & y + 2\lambda z = 0; \quad \text{pokud } x \neq 0 \xrightarrow{(I)} \lambda = -\mu \Rightarrow \\(IV) : \quad & x^2 + z^2 = 4; \quad \xrightarrow{(VI)} 2\mu(y^2 + z^2) = 0, \\(V) : \quad & x^2 + y^2 = 1; \quad (V) - (IV) : y^2 - z^2 = -3,\end{aligned}$$

$$(VI) = y(II) - z(III) : 2(\mu y^2 - \lambda z^2) = 0,$$

Pokud $\mu \neq 0$, tak $y^2 + z^2 = 0$ a tedy $2y^2 = -3$, což nelze. Pokud $\mu = -\lambda = 0$, tak z (II) a (III) plyne $y = z = 0$. Z (IV) pak plyne $x = \pm 2$ a z (V) plyne $x = \pm 1$, což nelze.

(G) $g(x, 0, 0) = 0$, $g(0, \pm 1, \pm 2) = \pm 2$.

(H) Funkce f nabývá na množině M minimum $\operatorname{arccotg}(2)$ pouze v bodech $\pm[0, 1, 2]$ a maximum $\operatorname{arccotg}(-2)$ pouze v bodech $\pm[0, 1, -2]$.

5. příklad - domácí úkol

Zadáni: $f(x, y, z) := xy + z$, $M := \{[x, y, z] \in \mathbb{R}^3; x^2 + y^2 = 2, xyz \geq 1, z \geq 1\}$.

Resení: Protože $[1, 1, n] \in M$ pro každé $n \in \mathbb{N}$ a $f(1, 1, n) = n + 1 \rightarrow +\infty$, tak $\sup_M(f) = +\infty$. Budeme tedy hledat pouze minimum (infimum). Definujme $g(z) := z + \frac{1}{z}$. Pak g je spojitá na $\langle 1, +\infty \rangle$, $g'(z) = 1 - \frac{1}{z^2}$ a $g'(z) > 0$ pro $z \in (1, +\infty)$. Tedy funkce g má v bode 1 ostře minimum vzhledem k množině $\langle 1, +\infty \rangle$. Víme, že pro $[x, y, z] \in M$ platí $xyz \geq 1$ a $z \geq 1$. Tedy $xy \geq \frac{1}{z}$ a

$$f(x, y, z) \geq z + \frac{1}{z} = g(z) \geq g(1) = 2.$$

a rovnosti vyše nastavají pouze v případě, že $z = 1$ a $xyz = 1$. Pak na M máme $x^2 + y^2 = 2$ a $xy = 1$. Z čehož plyne, že

$$(x - y)^2 = x^2 + y^2 - 2xy = 2 - 2 = 0 \Rightarrow x = y = 1.$$

Minimum funkce f na množině M je tedy 2 a nabývá se pouze v bode $[1, 1, 1]$.

6. příklad

Zadáni: $f(x, y) := e^y$, $M := \{[x, y] \in \mathbb{R}^2; (x^2 + y^2)^2 = 2(x^2 - y^2)\}$.

Reseni: Protože exponenciála je rostoucí, staci hledat extremy funkce $g(x, y) := y$ a následně je dosadit do exponenciály.

- (A) Oznacíme $\Phi(x, y) := (x^2 + y^2)^2 - 2(x^2 - y^2)$. g, Φ jsou polynomy a tedy $g, \Phi \in \mathcal{C}^1(\mathbb{R}^2)$.

$$\nabla g(x, y) = [0, 1], \quad \nabla \Phi(x, y) = [4x(x^2 + y^2 - 1), 4y(x^2 + y^2 + 1)].$$

- (B) $M = \Phi^{-1}(\{0\})$, $\Phi \in \mathcal{C} \xrightarrow{(V11)} M$ je uzavřená.

- (C) Použijte polární souřadnice $x = r \cos(\alpha)$, $y = r \sin(\alpha)$. Pak

$$\Phi(x, y) = (x^2 + y^2)^2 - 2(x^2 - y^2) = r^4 - 2r^2 \cos(2\alpha) = 0.$$

Tedy $r = 0$ nebo $r^2 = 2 \cos(2\alpha) \leq 2$. Z čehož plyne, že $M \subset \overline{B(\mathbf{o}, \sqrt{2})}$ a je tedy omezená.

- (D) OK

- (E) Množina $M = M_1$ je typu β .

- (F₁) Lag. mult. (V24) pro vazbu Φ .

- (a) $\nabla \Phi(x, y) = \mathbf{o} \Leftrightarrow [x, y] \in \{[\pm 1, 0], [0, 0]\}$. Body $[\pm 1, 0] \notin M$.

- (b)

$$(I) : \quad \lambda 4x(x^2 + y^2 - 1) = 0, \quad \text{pokud } x = 0 \xrightarrow{(III)} y = 0,$$

$$(II) : \quad 1 + \lambda 4y(x^2 + y^2 + 1) = 0, \quad (II) \Rightarrow \lambda \neq 0,$$

$$(III) : \quad (x^2 + y^2)^2 - 2(x^2 - y^2) = 0, \quad \text{pokud } x \neq 0 \xrightarrow{(I)} x^2 + y^2 = 1, \Rightarrow$$

$$\xrightarrow{(III)} 2(x^2 - y^2) = 1 \Rightarrow 4x^2 = 3 \Rightarrow x = \pm \frac{\sqrt{3}}{2}, \quad y = \pm \frac{1}{2}.$$

$$\text{Máme tedy } [x, y] = \frac{1}{2}[\pm\sqrt{3}, \pm 1].$$

- (G) $g\left(\frac{1}{2}[\pm\sqrt{3}, \pm 1]\right) = \pm \frac{1}{2}$ a $g(0, 0) = 0$.

- (H) Funkce f nabývá minimum $\frac{1}{\sqrt{e}}$ na množině M pouze v bodech $\frac{1}{2}[\pm\sqrt{3}, -1]$.

Funkce f nabývá maximum $\sqrt{e}$ na množině M pouze v bodech $\frac{1}{2}[\pm\sqrt{3}, 1]$.

7. příklad

Zadáni: $f(x, y) := \arctg(x)$, $M := \{[x, y] \in \mathbb{R}^2; (x^2 + y^2)^2 = Kxy\}$, $K > 0$.

Reseni: Protože $\arctg$ je rostoucí funkce, staci hledat extremy funkce $g(x, y) := x$ a následně je dosadit do funkce $\arctg$.

- (A) Oznacíme $\Phi(x, y) := (x^2 + y^2)^2 - Kxy$. g, Φ jsou polynomy a tedy $g, \Phi \in \mathcal{C}^1(\mathbb{R}^2)$.

$$\nabla g(x, y) = [1, 0], \quad \nabla \Phi(x, y) = [4x(x^2 + y^2) - Ky, 4y(x^2 + y^2) - Kx].$$

- (B) $M = \Phi^{-1}(\{0\})$, $\Phi \in \mathcal{C} \xrightarrow{(V11)} M$ je uzavřená.

(C) Pouziji polarni souradnice $x = r \cos(\alpha)$, $y = r \sin(\alpha)$. Pak

$$\Phi(x, y) = (x^2 + y^2)^2 - Kxy = r^4 - \frac{r^2}{2} K \sin(2\alpha) = 0.$$

Tedy $r = 0$ nebo $r^2 = \frac{1}{2} K \sin(2\alpha) \leq \frac{K}{2}$. Z cehož plyne, že $M \subset \overline{B\left(\mathbf{o}, \sqrt{\frac{K}{2}}\right)}$ a je tedy omezena.

(D) OK

(E) Mnozina $M = M_1$ je typu β .

(F₁) Lag. mult. (V24) pro vazbu Φ .

(a) Resime $\nabla\Phi(x, y) = \mathbf{o}$:

$$\begin{aligned} 4x(x^2 + y^2) &= Ky \Rightarrow 4xy(x^2 + y^2) = Ky^2, \\ 4y(x^2 + y^2) &= Kx \Rightarrow 4yx(x^2 + y^2) = Kx^2 \Rightarrow \\ x^2 - y^2 &= 0 \Rightarrow x = \pm y, \end{aligned}$$

$$\Phi(x, \pm x) = 4x^4 \mp Kx^2 = 0 \Leftrightarrow (x = y = 0) \vee \left(x = y = \pm \frac{\sqrt{K}}{2} \right).$$

Mame tedy body $[0, 0]$ a $\pm \left[\frac{\sqrt{K}}{2}, \frac{\sqrt{K}}{2} \right]$.

(b)

$$\begin{aligned} (I) : \quad & 1 + \lambda(4x(x^2 + y^2) - Ky) = 0, \quad (I) \Rightarrow \lambda \neq 0, \\ (II) : \quad & \lambda(4y(x^2 + y^2) - Kx) = 0, \quad (III) \Rightarrow x = 0 \Leftrightarrow y = 0, \\ (III) : \quad & (x^2 + y^2)^2 - Kxy = 0, \quad \text{pokud } x, y \neq 0 \Rightarrow \\ \frac{y}{\lambda}(II) - (III) : \quad & (x^2 + y^2)(3y^2 - x^2) = 0 \xrightarrow{x, y \neq 0} x^2 = 3y^2, \Rightarrow \end{aligned}$$

$$\Phi(\pm\sqrt{3}y, y) = 16y^4 \mp K\sqrt{3}y^2 = 0 \Rightarrow (y = 0) \vee \left(x = \sqrt{3}y, y = \pm \frac{\sqrt{K\sqrt{3}}}{4} \right).$$

Mame tedy $[x, y] = [0, 0]$ nebo $[x, y] = \pm \frac{1}{4} \left[\sqrt{3K\sqrt{3}}, \sqrt{K\sqrt{3}} \right]$.

(G) $g(0, 0) = 0$, $g\left(\pm \left[\frac{\sqrt{K}}{2}, \frac{\sqrt{K}}{2} \right]\right) = \pm \frac{\sqrt{K}}{2}$ a

$$g\left(\pm \frac{1}{4} \left[\sqrt{3K\sqrt{3}}, \sqrt{K\sqrt{3}} \right]\right) = \pm \frac{\sqrt{3K\sqrt{3}}}{4}.$$

Navic $\frac{\sqrt{K}}{2} < \frac{\sqrt{3K\sqrt{3}}}{4}$.

(H) Funkce f nabyva minimum $-\frac{\sqrt{3K\sqrt{3}}}{4}$ na mnozine M pouze v bode $\frac{1}{4} \left[-\sqrt{3K\sqrt{3}}, -\sqrt{K\sqrt{3}} \right]$. Funkce f nabyva maximum $\frac{\sqrt{3K\sqrt{3}}}{4}$ na mnozine M pouze v bode $\frac{1}{4} \left[\sqrt{3K\sqrt{3}}, \sqrt{K\sqrt{3}} \right]$.

8. příklad

Zadáni: $f(x, y) := \frac{x-y}{x^2+y^2+1}$, $M := \mathbb{R}^2$.

Reseni: Uvedomme si, že $f(x, y) = -f(-x, -y)$. Funkce f má tedy maximum m v bode A právě tehdy když, má funkce f minimum $-m$ v bode $-A$. Staci tedy nalezt pouze maximum a body maxima funkce f . Uvedomme si

$$|f(x, y)| = \frac{|x-y|}{x^2+y^2+1} \leq \frac{|x|+|y|}{x^2+y^2} \leq \frac{|x|+|y|}{\frac{(|x|+|y|)^2}{2}} = \frac{2}{|x|+|y|}.$$

Pokud tedy $[x, y] \notin N := (-4, 4)^2$, tak $f(x, y) \leq \frac{1}{2} < \frac{2}{3} = f(1, -1)$. Protože $\overline{N}$ je kompakt (omezena a uzavřena) a $f \in \mathcal{C}(\mathbb{R}^2)$, tak f nabyva maxima na $\overline{N}$. Vzhledem k nerovnostem vyše, však toto maximum musí být v N a tedy $\sup_M(f) = \sup_N(f) = \max_N(f) = \max_M(f)$. N je otevřena, $f \in \mathcal{C}^1(\mathbb{R}^2)$ a tak staci nalezt body, kde gradient f je nulový (viz. (V16)) a z těchto bodů vybrat ten s nejvyšší funkční hodnotou.

$$(I) : \quad \frac{\partial f}{\partial x} = \frac{x^2+y^2+1-2x(x-y)}{(x^2+y^2+1)^2} = \frac{y^2+1-x^2+2xy}{(x^2+y^2+1)^2} = 0,$$

$$(II) : \quad \frac{\partial f}{\partial y} = \frac{-x^2-y^2-1-2y(x-y)}{(x^2+y^2+1)^2} = \frac{y^2-1-x^2-2xy}{(x^2+y^2+1)^2} = 0,$$

$$(x^2+y^2+1)^2((I) + (II)) : \quad 2(y^2-x^2) = 0 \Rightarrow x = \pm y \Rightarrow$$

$$\stackrel{(I)}{\Rightarrow} 1 \pm 2y^2 = 0 \rightarrow \left(\frac{1}{2} = y^2 \wedge x = -y \right) \Rightarrow \pm \left[\sqrt{\frac{1}{2}}, -\sqrt{\frac{1}{2}} \right].$$

$f\left(\pm \left[\sqrt{\frac{1}{2}}, -\sqrt{\frac{1}{2}}\right]\right) = \pm \sqrt{\frac{1}{2}}$. Funkce f má tedy maximum $\sqrt{\frac{1}{2}}$ a nabyva ho pouze v bode $\left[\sqrt{\frac{1}{2}}, -\sqrt{\frac{1}{2}}\right]$.

9. příklad

Zadáni: $f(x, y) := xye^{-xy}$, $M := \{[x, y] \in \mathbb{R}^2; x \geq 0, y \geq 0\}$.

Reseni: Označme $t := xy \geq 0$, $g(t) := te^{-t}$. Pak zjevně $f(x, y) = g(t)$ a staci tedy hledat pouze extremy funkce g na množině $\langle 0, +\infty \rangle$. Protože $g'(t) = (1-t)e^{-t}$, tak $g'(t) < 0$ na $(1, +\infty)$ a $g'(t) > 0$ na $(0, 1)$. Protože $g \in \mathcal{C}^1(\langle 0, +\infty \rangle)$ a $\lim_{t \rightarrow +\infty} g(t) = 0 = g(0)$, tak g má minimum 0 v bode 0 a maximum $\frac{1}{e}$ v bode 1. Máme tedy, že f má vzhledem k množině M minimum 0 a nabyva ho pouze na množině $\{[x, y] \in \mathbb{R}^2; xy = 0\}$ a f má vzhledem k množině M maximum $\frac{1}{e}$ a nabyva ho pouze na množině $\{[x, y] \in \mathbb{R}^2; xy = 1\}$

10. příklad

Zadáni: $f(x, y) := \operatorname{arccotg}(x^2+y)$, $M := \{[x, y] \in \mathbb{R}^2; 4y^3-4y+x^2=0, y > 0\}$.

Reseni: Protože $\operatorname{arccotg}$ je klesající funkce, staci hledat extremy funkce $g(x, y) := x^2+y$ a následně je dosadit do funkce $\operatorname{arccotg}$.

(A) Označme $\Phi(x, y) := 4y^3-4y+x^2$, $\Psi(x, y) = y$. g, Φ, Ψ jsou polynomy a tedy $g, \Phi, \Psi \in \mathcal{C}^1(\mathbb{R}^2)$.

$$\nabla g(x, y) = [2x, 1], \quad \nabla \Phi(x, y) = [2x, 12y^2-4].$$

(B) Oznacme

$$N := \{[x, y] \in \mathbb{R}^2; 4y^3 - 4y + x^2 = 0, y \geq 0\}.$$

Ukážeme, že $\overline{M} = N = M \cup \{\mathbf{o}\}$. $\Phi(x, 0) = x^2 = 0$ právě tehdy když $x = 0$. Máme tedy $N = M \cup \{\mathbf{o}\}$. $N = \Phi^{-1}(\{0\}) \cap \Psi^{-1}(\langle 0, +\infty \rangle)$, $\Phi, \Psi \in \mathcal{C} \xrightarrow{(V11)} N$ je uzavřena a tedy $N \supset \overline{M}$. Zbývá tedy ukázat, že $\{\mathbf{o}\} \in \overline{M}$. Pro $y \in (0, 1)$ máme $\Phi(0, y) < 0$. Pro $x \in \mathbb{R}$ máme $\Phi(x, 0) > 0$. Necht $1 > \varepsilon > 0$ je libovolné, pak zvolím $0 < x, y < \varepsilon$ a mám tedy $[x, 0], [0, y] \in B(\mathbf{o}, \varepsilon)$. Zvolíme $h(t) := \Phi((1-t)x, ty)$. Pak $h \in \mathcal{C}(\mathbb{R})$, $h(0) = \Phi(x, 0) > 0$ a $h(1) = \Phi(0, y) < 0$. Z Bolzanovy věty o nabývání mezíhodnot plyne, že existuje $t_0 \in (0, 1)$, že $h(t_0) = \Phi((1-t_0)x, t_0y) = 0$. Vzhledem k tomu, že bod $[(1-t_0)x, t_0y]$ leží na úsečce spojující dva body ležící uvnitř koule (konvexní množiny), tak i tento bod leží uvnitř této koule. Máme tedy $B(\mathbf{o}, \varepsilon) \cap M \neq \emptyset$ pro každé $\varepsilon > 0$. Pak ovšem $\mathbf{o} \in \overline{M}$.

(C) Z $\Phi(x, y) = 0$ plyne, že $y^3 \leq y$ a tedy $y \leq 1$. Protože $y \in \langle 0, 1 \rangle$, tak $x^2 = 4y - 4y^3 \leq 4$. Pak $\overline{M} \subset \langle -2, 2 \rangle \times \langle 0, 1 \rangle$ a je tedy omezena.

(D) OK

(E) Množina $\overline{M} = M \cup \{\mathbf{o}\}$, kde $M = M_1$ je typu β .

(F₁) Lag. mult. (V24) pro vazbu Φ .

$$(a) \nabla \Phi(x, y) = \mathbf{o} \Leftrightarrow [x, y] = \left[0, \pm\sqrt{\frac{1}{3}}\right] \notin M.$$

(b)

$$(I) : \quad 2x + 2\lambda x = 0; \quad \text{pokud } x = 0 \xrightarrow{(III)} y \in \{0, \pm 1\} \Rightarrow$$

$$(II) : \quad 1 + 4\lambda(3y^2 - 1) = 0; \quad \Rightarrow [x, y] = [0, 1],$$

$$(III) : \quad 4y^3 - 4y + x^2 = 0; \quad \text{pokud } x \neq 0 \xrightarrow{(I)} \lambda = -1 \Rightarrow$$

$$\xrightarrow{(II)} 12y^2 = 5 \xrightarrow{y>0} y = \sqrt{\frac{5}{12}} \xrightarrow{(III)} [x, y] = \left[\pm\sqrt{\frac{7}{3}\sqrt{\frac{5}{12}}}, \sqrt{\frac{5}{12}} \right].$$

$$(G) \quad g(0, 0) = 0, \quad g\left(\left[\pm\sqrt{\frac{7}{3}\sqrt{\frac{5}{12}}}, \sqrt{\frac{5}{12}}\right]\right) = \frac{10}{3}\sqrt{\frac{5}{12}}, \quad g(0, 1) = 1.$$

(H) Funkce f nabývá minimum $\arccotg\left(\frac{10}{3}\sqrt{\frac{5}{12}}\right)$ na množině M pouze v bodech $\left[\pm\sqrt{\frac{7}{3}\sqrt{\frac{5}{12}}}, \sqrt{\frac{5}{12}}\right]$. Protože bod $\mathbf{o} \in \overline{M} \setminus M$, tak funkce f nenabývá maximum na M a $\sup_M(f) = \frac{\pi}{2}$.

10. příklad - alternativní řešení

Zadáni: $f(x, y) := \arccotg(x^2 + y)$, $M := \{[x, y] \in \mathbb{R}^2; 4y^3 - 4y + x^2 = 0, y > 0\}$.

Řešení: Protože $\arccotg$ je klesající funkce, stačí hledat extremy funkce $g(x, y) := x^2 + y$ a následně je dosadit do funkce $\arccotg$. Podobně jako v (B) ukážeme, že $\overline{M} = M \cup \{\mathbf{o}\} = N$ a podobně jako v (C) ukážeme, že $y \in \langle 0, 1 \rangle$. Dosadíme vztah $\Phi(x, y) = 0 \Leftrightarrow x^2 = 4y - 4y^3$ do g a dostaneme funkci $h(y) = 5y - 4y^3$, jejíž extremy budeme zkoumat na množině $\langle 0, 1 \rangle$. Protože $h'(y) = 5 - 12y^2$, tak $h'(y) > 0$ pro $y \in \left(0, \sqrt{\frac{5}{12}}\right)$, $h'(y) < 0$ pro $y \in \left(\sqrt{\frac{5}{12}}, 1\right)$ a $h \in \mathcal{C}(\mathbb{R})$, tak h může nabývat extrému pouze v bodech $0, 1, \sqrt{\frac{5}{12}}$. Pak již stačí dosadit a jsme hotovi.

11. příklad

Zadáni: $f(x, y) := x - y$, $M := \{[x, y] \in \mathbb{R}^2; x^3 - y^3 + 3xy = 0, x > 0, y < 0\}$.

Reseni:

(A) Oznacime $\Phi(x, y) := x^3 - y^3 + 3xy$. f, Φ jsou polynomy a tedy $f, \Phi \in \mathcal{C}^1(\mathbb{R}^2)$.

$$\nabla f(x, y) = [1, -1], \quad \nabla \Phi(x, y) = [3x^2 + 3y, -3y^2 + 3x].$$

(B) Oznacme

$$N := \{[x, y] \in \mathbb{R}^2; \Phi(x, y) = 0, y \leq 0, x \geq 0\}.$$

Ukážeme, že $\overline{M} = N = M \cup \{\mathbf{o}\}$. $\Phi(x, 0) = x^3 = 0$ právě tehdy když $x = 0$. Podobně $\Phi(0, y) = -y^3 = 0$ právě tehdy když $y = 0$. Máme tedy $N = M \cup \{\mathbf{o}\}$. $N = \Phi^{-1}(\{0\}) \cap \{[x, y] \in \mathbb{R}^2; x \geq 0, y \leq 0\}$, $\Phi, x, y \in \mathcal{C}^{(V11)} \Rightarrow N$ je uzavřená a tedy $N \supset \overline{M}$. Zbývá tedy ukázat, že $\{\mathbf{o}\} \in \overline{M}$. Pro $x \in (0, 1)$ máme $\Phi(x, -x) = 2x^3 - 3x^2 < 0$ a $\Phi(x, 0) > 0$. Necht $1 > \varepsilon > 0$ je libovolné, pak zvolím $0 < x < \frac{\varepsilon}{\sqrt{2}}$ a mám tedy $[x, -x], [x, 0] \in B(\mathbf{o}, \varepsilon)$. Zvolíme $h(t) := \Phi(x, -tx)$. Pak $h \in \mathcal{C}(\mathbb{R})$, $h(0) = \Phi(x, 0) > 0$ a $h(1) = \Phi(x, -x) < 0$. Z Bolzanovy věty o nabývání mezíhodnot plyne, že existuje $t_0 \in (0, 1)$, že $h(t_0) = \Phi(x, -t_0x) = 0$. Vzhledem k tomu, že bod $[x, -t_0x]$ leží na úsečce spojující dva body ležící uvnitř koule (konvexní množiny), tak i tento bod leží uvnitř této koule. Máme tedy $B(\mathbf{o}, \varepsilon) \cap M \neq \emptyset$ pro každé $\varepsilon > 0$. Pak ovšem $\mathbf{o} \in \overline{M}$.

(C) Dokážeme sporem, že $x \leq 3$ a $y \geq -3$. Nejprve předpokládejme, že $x \geq -y$ a $x > 3$, pak

$$0 = \Phi(x, y) = x^3 - y^3 + 3xy \stackrel{(y \leq 0)}{\geq} x^3 + 3xy \stackrel{(x \geq -y, x \geq 0)}{\geq} x^3 - 3x^2 \stackrel{(x > 3)}{>} 0,$$

což je spor. Obdobně se ukáže, že $-y \geq x$ a $-y > 3$ vede ke sporu. Tim jsme dokázali, že množina $\overline{M} \subset \langle 0, 3 \rangle \times \langle -3, 0 \rangle$ a tedy je omezena.

(D) OK

(E) Množina $\overline{M} = M \cup \{\mathbf{o}\}$, kde $M = M_1$ je typu β .

(F₁) Lag. mult. (V24) pro vazbu Φ .

$$(a) \quad \nabla \Phi(x, y) = \mathbf{o} \Leftrightarrow ([x, y] = \mathbf{o}) \vee ([x, y] = [1, -1]), [1, -1] \notin M.$$

$$\begin{aligned} \frac{\partial \Phi}{\partial x}(x, y) &= 3x^2 + 3y = 0, \\ \frac{\partial \Phi}{\partial y}(x, y) &= -3y^2 + 3x = 0, \\ x \frac{\partial \Phi}{\partial x}(x, y) - y \frac{\partial \Phi}{\partial y}(x, y) &= 3(x^3 + y^3) = 0 \Rightarrow x = -y, \\ \frac{\partial \Phi}{\partial x}(x, -x) &= 3(x^2 - x) = 0 \Leftrightarrow x \in \{0, 1\}. \end{aligned}$$

(b)

$$\begin{aligned} (I) : \quad & 1 + 3\lambda(x^2 + y) = 0; \quad (I) \Rightarrow \lambda \neq 0, \\ (II) : \quad & -1 + 3\lambda(x - y^2) = 0; \\ (III) : \quad & x^3 - y^3 + 3xy = 0; \\ \frac{(I) + (II)}{3\lambda} : \quad & x^2 - y^2 + x + y = (x + y)(x - y + 1) = 0 \Rightarrow \\ \stackrel{(x - y + 1 > 0)}{\Rightarrow} y = -x \stackrel{(III), x > 0}{\Rightarrow} x = \frac{3}{2} \Rightarrow [x, y] &= \left[\frac{3}{2}, -\frac{3}{2} \right]. \end{aligned}$$

(G) $g(0, 0) = 0, g\left(\frac{3}{2}, -\frac{3}{2}\right) = 3.$

(H) Funkce f nabyva maximum 3 na množině M pouze v bode $\left[\frac{3}{2}, -\frac{3}{2}\right]$. Protože bod $\mathbf{o} \in \overline{M} \setminus M$, tak funkce f nenabyva minimum na M a $\inf_M(f) = 0.$